

# **Badische Landesbibliothek Karlsruhe**

**Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe**

**Ronaldini Passageri Bononiensis summa artis notarie -  
Cod. Aug. perg. 162**

**Rolandinus <de Passageriis>**

**[S.l.], [15. Jahrh.]**

Cap. VIII

[urn:nbn:de:bsz:31-61956](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-61956)

sonu ap eam pcam in ore soli  
 to dñs tal pot aut eil consil me  
 stans ois eu foz uille ple ipz  
 q' h' successozib; in eoz noieca co  
 7 consensu 7 uoluntate oiu bonu ei  
 de h' ibide p'sentiu. s. p'ca ja. 7. 7. 7.  
 et sic o' singlis ibide p'sentes p'e  
 ipis 7 uice 7 noie ca ois. facit  
 constituci 7 ozonauer tales p'sentes  
 ul absent' eoz 7 ca ois 7 uniuersi  
 tatis. in oia 7 actum p'ca 7 ca  
 uuuu 7 c. et fieri qd' sitz d'uep  
 tas uniuersitatis constituant. **¶** In  
 nota qd' aliqn d'stuit ab e' line  
 capitulo p'ca noni. 7 bic aut filio  
 eto ecclesie in q'ca p'ca in ca 7 fit in  
 aucte epi 7 d' c' solui te s'ib; in la

**I**nstrum d'stutōis in eoz  
 nis ago e' tēnsis 7 in cone  
 ma' b'io. elogit sic 7 colit  
 omni. cor. suū in eoz m'ie in eoz  
 7 i oib; p'ca uis arg'at. sibi s' ipa  
 tra 7 loib; i e' b'iantib; 7 b'iantis  
 sue p'ca 7 uniuersitatis plenm  
 d'ne delegans 7 comites. ut e' uic  
 q'usq; ip'ca no machoi p'ca uic  
 superis 7 q'oi b; q' b; aiq; auoieroi  
 cognoscedis 7 in in adis. qua sup  
 collecti sumus 7 oib; 7 singl' ipi  
 d'no mach. deb'us. p'ca d'is. ex  
 gentois 7 inapiendis. 7 sup ip'ca  
 dis 7 faendis exant; ena' g'ca  
 ad honore 7 s'uitu ip'ca mach.  
 et sup mantenadis 7 d'stutōis  
 iunb; 7 d'stutōis; ei gerit et  
 h'it i oib; 7 p'ca in e' sui. Sup  
 emialib; uo e'is 7 maleficiis i  
 tagadis 7 ag'fendis plene p'sit  
 p'cedere. s'ua in pene s'anguis  
 et p'ca p'ca uoie ipi d'no mach

7 d' uoie refuata qui d'ns ma  
 chio sollempni s'ipl. p'misit ad in  
 ce omnia se s'ina 7 ita b'ituum  
 q' aiq; aie p'ca d'at fia eoz. 7  
 C'ca in signu' recognitois s'up ple  
 ni d'ni. s'ca d'ns mach. ip'ca in  
 cor. sup ad off' ai e' uoie ut h'  
 aulo in e' h'uit. **¶ Nonie.**

**D**emū nota qd' aliqn d'stutū  
 e' b'io. t'ia aut diligenti d'ic'ca  
 ad qd' d'stutū e' i statois et  
 forma ip'ca i s'hi coligat p'ca.  
**¶ Inapit. Octauū caput. De**

**A**ltimis uoluntatib;  
 Ro et officiu' notarie  
 in eoz p'ca d'ic'ca  
 p'ca p'cales. uir e' u'  
 b'ni officii. aut e' u'  
 tui. aut u'ca ma' u'  
 uoluntati. aut u'ca d'ic'ca s'oma  
 respicit. q'nam. u'ca h'ic; u'ca ma'  
 et u'ca uoluntates i h'ca octauo ca  
 pitulo b'io p'ca d'stutū e' ipi t'ia  
 ut e' m' e' s'uit in e' oib; p'ca p'ca  
 b; p'ca. aut s' b'io. s'ca ai in s'ep'ca p'  
 cedentib; e' ab; capitulo d'ozone  
 e' u'ca s'it t'ca u'ca. s'up e' d'ul'ca u'ca  
 uoluntati b; u'ca u'ca. **¶** Et q'  
 uoluntatis u'ca. aliqn p'ca t'ia.  
 aliqn p'ca d'ic'ca. aliqn p'ca t'ia  
 e' m'ca d'is p'ca t'ia. u'ca p'ca  
 h'ca e' p'ca t'ia h'ca m'ca. Quia p'ca  
 uoib; t'ca t'ca forme p'ca t'ia u'ca  
 u'ca b'ca u'ca 7 s'iplin. 7 alt'ca u'ca  
 e' s'ca d'is p'ca t'ca d'ic'ca. qd' q'ca  
 t'ca u'ca s'ubseq'ca e' p'ca t'ca. e' p'ca t'ca  
 s'ias 7 m'ca s'ingl'ca u'ca t'ca. **¶**  
 ino e' d'ic'ca u'ca p'ca t'ca. ad e'ca t'ca.  
 et o' u'ca; e' d'ic'ca u'ca p'ca t'ca. d' d'ic'ca  
 et u'ca t'ca p'ca t'ca s'upponit 7 t'ca t'ca.

viii

Postremo dicitur canonicus et ipse  
expuncto et uanetas sub inferitur.

**F**ormam hanc te  
filius quatuor locis statuit.  
Sancti per gratiam sibi in mente  
licet languens corpore suam tenuit  
et bonorum omnium dispositio per presentem  
nuncupationem testium suorum scriptis  
in hoc modo facta est. *Prima* uero in  
miserere quod relinquitur bonis per aia  
sua. *Secunda* lib. bonorum de quibus tunc uoluit  
quod inuenerit in maiori ecclesia bonorum.  
per restitutum de anno xl. sol. bonorum.  
sicut conuenit finem pro certis annis  
tunc lib. bonorum. sicut conuenit  
finem in minoribus bonorum. Reliquos autem  
expensos et distribuit in suis caritatibus  
sua sunt et sepultura ei quia sibi  
elegit apud ecclesiam beati domini. quia ita  
ecclesie loca religiosa. hospitalia.  
pauperes. et alias finem quod uti uis per  
ipsum ad usus suos finem et omnia  
scripta. que ex omni missa in  
ad preteritum omnia et singula exequenda  
uoluit omni ecclesia. *Prima* de  
aliis bonis suis reliquit iure legitimo  
et. *Andree* et nepoti. *et* bonorum. in  
super omnia et ipse in uis reliquit  
vires suas que sunt. *et* lib. bonorum.  
sicut reliquit et cetera iure legitimo de bonis  
de lib. bonorum. In omnibus autem aliis  
bonis suis mobilibus et immobilibus  
in bonis et ceteris in presentibus et  
futuris. tunc cum ei filii sui bonorum.  
instituit. et hac sua ultima  
uoluntate assensit esse uelle. quia  
uult uoluit iure testis que sunt  
testis non ualere. ualere saltem in  
codicillis. *Uir* autem liberalis in  
ultime uoluntatis. *forma testis con-*  
*ditiones et dispositiones uarias co-*

**mentes.**  
**H**ic dicitur per gratiam inuenerit  
corpore suam desiderans  
quia tunc in gratia corpore  
inibus quies et tunc regit in ecclesia  
quia si quidem tunc sepe ad colendo  
obuiat non solum quatuor uenit  
uenit et sui ipse cogat ipse in  
gratia uehementia obuiat. *Secunda*  
omnis humane ieuabile debet  
pauere res et bona sua presentem in  
nuncupationem testium sine scriptis de  
posuit in hoc modo. *In presentem* quod  
disposuit uoluit et inuenerit quod  
omnia et se accepta et bona presentem in  
presentem. autem alia quatuor illa  
tam et tunc exactio seu refec  
tio restituit et soluantur de bonis  
suis usque ad integram satisfactionem  
illis a quibus ipse apparet ha  
buisset. et plus soluentis resti  
tuentis omnia bona sua obnoxia et  
obligata relinquit. *Secunda* per aia  
et parentum suorum reliquit de bonis  
centum lib. bonorum. de quibus tunc ma  
dauit ecclesie sancti petri bonorum. per resti  
tutum de anno xl. sol. bonorum. sicut li  
boretto talis ecclesie. *et* sol. bonorum. sicut  
cui liber loco religioso et ceteris  
hospitali ciuitatis burgorum et bur  
giorum bonorum. *et* sol. bonorum. sicut supra  
fuit et cetera finis et sepulture su  
equas eligit apud ecclesiam et lam  
et per exequis et expensis uniu  
li. expensos uoluit. *et* lib. bonorum. *et*  
pro ut dispone uoluit testat  
de ipse centum lib. quod omnia et sin  
gla exequenda esse uoluit omnia  
os suos et huius testis executio. *et*  
in presentem ecclesie et cetera. *et* uoluit  
et pro talis ecclesie quod presentem fuit.

et dano eis 7 aulibz eoz plenā li-  
 centiā 7 libtā pōt ut sui cōdicatōe  
 aliū psonē possit sua uicē dō lo-  
 nis testatōis ei 7 aequibz uolue-  
 rit uendē alienare 7 obligare p  
 pōis restratōibz facientis 7 in  
 legatis aie soluentis. et pōis  
 omibz et singlis exequōis ut  
 dān ē. Et si dtingerit aliquē ul  
 aliqō tōz dmissatōz suozū p  
 mozi eitez testatōi. aut mori  
 an exequatōem omī pōz. alij ul  
 aliis nich omni pōa omia et  
 singla in solō exequatōe. In si pē-  
 dōnis suis reliquid iure lega-  
 ti talibz lib. bōn. j. rez talij. lib.  
 j. rez talij suo reliquid 7 legant  
 metā libtate in usū amicitia fo-  
 mane. 7 plenā libtate 7 exēptā  
 ab oī fructu 7 dōicāte 7 cōmis-  
 pāpānis 7 totū suū peculū 7  
 cōtā de legatis put disponere  
 skatōz. Itē dōicāte q. i. dōi sue reliq  
 uotes suas q. fuit. e. lib. bōn. j. rez  
 dōis suis iure legatō. ex lib. bōn.  
 7 totā mobilia sua. i. lectū. fame  
 7. 7 cōs pānos suos lancoz 7 line-  
 os quibz ipā uicē tē obit testa-  
 tōis. Preterea eite uoluit 7 dispo-  
 suit qd ipā sit in domo 7 libtate  
 te sua dōia 7 usus fructuaria quaz  
 dōi uicē 7 uolūtaez in ipā do-  
 mo uicē suauit. 7 cōtes 7 lega-  
 tū pōan. i. ipāz. ex lib. 7 mobi-  
 lie sup dōe. et sic de uicē sabis  
 quicqō ordinauit testatōz. j. rez  
 juliana ei filiā d. lib. instituit  
 e. lib. bōn. q. s. embzē noluit ai-  
 nupst. i. uolens ipāz cōtēntāz.  
 Itē p. h. i. p. a. ei filiā d. lib. instituit

in eo qd s. ul. p. a. dedit totū suo  
 mine qm nupst. i. i. sup. reliq  
 cōtē uicē institutōis. x. l. sol. bōn.  
 uolens eite de his cōtēntāz.  
 In oibz aut aliis meis bonis  
 mobilibz 7 imob. i. i. b. 7 acti-  
 onibz cōtēntāz quia futūis  
 dōicāz 7 sol. e. ei filios equalibz  
 portōibz libtates instituit. Et si  
 dōtingit ipm ex dō d. n. a. r. a. b.  
 aut quācūq. ipius legitima  
 uicē erit cō filios bōnū per-  
 uicentes illicē postumos. au-  
 medio tēz natos. i. i. m. a. s. a. l. l. u. s.  
 ul. m. a. s. c. h. i. f. u. i. n. t. i. p. m. l. i. p. o. s.  
 a. i. d. o. i. n. o. 7. j. o. b. e. p. d. a. s. ul. a. l. t. e. o.  
 cōz qui sup uicē e. q. l. u. b. u. s.  
 portōibz libtates instituit. v. l. i. c.  
 et si cō uxor sua p. g. n. a. s. e. e. t. 7  
 p. a. t. e. r. s. i. l. i. u. i. ul. filios unū. u. i.  
 p. l. e. s. p. r. i. m. o. s. aut medio tēz  
 natos ad huc p. u. e. i. e. n. t. e. s. s. i.  
 m. a. s. c. u. l. u. s. t. m. a. s. c. h. i. f. u. i. n. t. 7. c.  
 ut p. u. e. r. a. n. ē. et h. c. u. l. t. i. m. u. i.  
 i. n. t. e. r. l. i. z. e. l. o. c. u. i. p. a. l. i. t. q. u. i. s.  
 p. y. m. i. s. u. s. p. i. c. a. t. u. r. o. b. t. u. s. t. e. s. t. a.  
 t. o. r. i. s. Si uō aliqua tēz filia  
 in suaz n. a. t. a. n. t. m. a. s. c. u. l. u. a. z.  
 aut p. r. i. m. a. z. a. l. i. q. u. i. t. j. t. a. l. e.  
 tēz d. e. c. e. s. s. i. t. s. i. n. e. l. i. b. i. s. s. u. b. s. t. i.  
 t. u. r. e. i. p. u. p. i. l. l. a. n. t. 7 u. i. l. g. a. n. t.  
 m. a. s. c. u. l. o. s. ul. cōz filios m. a. s. c. u. l. o. s.  
 t. cōz filios i. l. i. p. e. s. 7 n. i. i. a. p. i. t. a.  
 Et si aliquis filioz suoz ma-  
 sculoz. t. a. n. a. t. o. z. q. u. a. n. a. s. c. i. t. u.  
 t. o. z. ul. p. r. i. m. o. z. a. l. i. q. u. i. t. i. n. s. t. a.  
 u. g. e. s. i. m. i. q. u. i. t. a. n. i. j. s. u. e. e. r. a.  
 t. i. s. d. e. c. e. s. s. i. t. s. i. n. e. f. i. l. i. s. ul. s. i. d. e.  
 c. e. s. s. i. t. j. p. u. p. i. l. l. a. r. e. e. t. a. t. e. s. u. b.  
 s. t. i. t. u. r. e. i. p. u. p. i. l. l. a. n. t. 7 u. i. l. g. a. n. t.

et p̄ficcōmissū sup̄stares mas  
culos ul' eozū filios instripes q̄  
nō in capite. et si masculi ul' eozū  
filii nō sūnt filias feminas  
l' eozū filios i' istripes q̄ nō in capi  
ta. Itē si oēs tā masculi quā femi  
ne nō estantibz remanētibz  
aliqbz ex eis filiis recessit. eo  
q̄m uoluit d' b'is suis sic l' b' b'  
**P**roterā uoluit q' disposuit. qd'  
nō obstātibz p̄cis substitutoi  
bz possit quilibz filioz aut filia  
m suaz d' eo disponē q' testari  
qd' s' relicū ē aut d' eo qd' ad ip  
sū spectabit ex h'zitate p̄ca  
usqz in q̄ntitate. l' lib. l' n. v. pu  
cātibz. l' ul' falgona s' debm. Itē  
disposuit q' m̄caū qd' p̄ca fili  
i' sui masculi simul q' cōter l' abi  
tēt. q' ad diuisione si p̄nciant  
tōn quos oēs spleūnt. r̄mā  
nū sine r̄ans. qd' si cō fecerint  
aut aliqs eozū alios ad diuisi  
one p̄cauit l' requiescent.  
p̄cauit. q' eū ip̄e testator p̄ca  
uit q' r̄mā ul' dimioia l' r̄anti q'  
titate ex p̄te sua dō h'zitate  
q' d' omnia. ul' quā q̄ntitatez  
tenoluit q' p̄cauit uoluit t'  
ad cōtōs ul' ad r̄ales r̄am.  
Itē uoluit q' disposuit q' r̄ā  
cū fili uenē nō possit debōr  
imobilibz hui' h'zitatez q' ul'  
q' nō spleūnt r̄cānos l' r̄ale  
ip̄e sue r̄ans. qd' si cō fecerint. uo  
luit qd' fiat hoc q' b'. p̄ncedo ei q'  
disposuit testator. et sic p̄r te  
stator ḡuare suos h'zōs in eo q'  
uult. Tutores aut filioz suo  
mz tā natoz q' p̄mtoz pupi

loz cōuoluit talē q' talē. Absol  
uens q' libans eos a r̄e. r̄o mi  
nistratois reddenda. et ip̄am r̄o  
nem eis remittēs. In fine aut  
dices. Et h'ac suā uolūtia uolū  
tatez affuit eū uelle quā uale  
uoluit uire testi. qd' si uire te  
sti nō ualē. ualēt saltem uire  
cōrilloz ul' aulibz alius ul  
cōme uolūntatis. Et uoluit l'  
testm seu uolūtia uolūtatē q'  
bz alius eū testis. seu uolūtia uolū  
tatibz. l' m̄creto f̄cis p̄uate ul'  
cū f̄cis quā faciendōs r̄cedō p̄ca  
lēt q' d'. s' m̄i bis ub' disponēt  
l' r̄ator. **Nonyle.**

**H**tenūcigit testm p̄cām d' is  
p̄oites uanas uolūtia. q' q' cō  
et si nō semp oēs occurrant.  
ponitur tū ut r̄cōna t' sit q' mō  
et quo loco scribi debet iura q' q'  
nō tū intelligas cōs eē p̄oites q'  
possit r̄estatoribz ordinari. q' a  
hoc ex h'zitate uolūtia ip̄oibile  
foret. cū uolūntati h'ziti nō sit  
f̄nis uolūtia ordo p̄cis nō in q'  
ubz tā suat. Quia enī eo q' b'  
d'is uolūntati capito q' f̄itanti  
d'z testi. ip̄am h'zōis uolūntatē  
scripto p̄lemio subsequē p̄  
mit i' p̄ncipio testi. et r̄cōnd'  
ad legatā q' f̄icōmissū p̄cedē.  
S' bono i' ensis ciuitatis formaz  
p̄cām itais testis. appōitā r̄mā.  
quā r̄cō m̄tas r̄ōibz melioz.  
Cum itaqz i' testis. aut ponant  
p̄lemia. de illis sub ante q' h'c  
uit ē uolūntas. q' h'c q' r̄ā in h'ys  
p̄lemis m̄taz uolūntatē. potuit  
tū cōuolūntas quā utilitatis.

pones igitur phemū quā brenū pote-  
ris. Si enim fuit testator infirmus  
utens in phemio forma p̄ca p̄mū  
testi. Si uō fuit san̄dices. **A**n-  
toni san̄ p̄grām ibi xpi iure et  
corp̄e suay renū q̄ bonoy oūm  
dispositiōem q̄c. Et si pl̄xi dicē  
uolūis. uicās q̄mō iacet i forma  
sc̄i testi. Et si aliq̄s testm̄ fecit  
uolens mare tianire l̄ trati iac  
bilimina uisitare ut alio t̄re q̄d  
h̄ uolūis i testō facē m̄uāem l̄  
ez nō m̄tū expediat p̄t̄is dicē.  
Antonī uolens i sub̄ stouū t̄re  
sc̄e mare tianire. v̄l uolens t̄re  
iacobi apl̄i limina uisitare p̄e  
sens nūcipariū testm̄ q̄c. **S**u-  
phulmōi aut̄. p̄lexm̄is d̄iūse  
fuit forme. q̄s p̄l̄bito seq̄ p̄t̄is.  
S̄ez q̄z utiliora sup̄ s̄it̄. it̄o ad ali-  
quē t̄m̄ est. **Quo sit testm̄ et**

**T**estam̄tū unō dicitur.  
est uoluntas alicuius  
iusta iura deo q̄d q̄s p̄e  
mōtē suā fieri uult. t̄m̄ i  
iustit̄e h̄zōis. v̄l sic testm̄ ē q̄a  
sollep̄nis ordinatio. s̄i uolun-  
tas aī iustit̄e h̄zōis. v̄n sine  
h̄zōis iustit̄e nō ual̄ testm̄.  
In q̄ testō nēd̄ p̄t̄ d̄ legem dicē  
aqua r̄cedē nō licet. ei ambu-  
latoria sit uolūtas defuncti ut  
q̄ ad ext̄mū i t̄re. Testm̄ ena  
nisi testatōe mōtuo uires n̄ h̄t̄.  
Et d̄ testm̄ i n̄is testatō. i. uo-  
luntatis declaratio. **De d̄m̄sione**

**T**estam̄torū testam̄torū.  
alio sine scriptis alio  
i scriptis. alio q̄d non  
scriptura s̄ i testm̄ p̄le-

tia sit. **T**estm̄ s̄m̄ scriptus d̄ q̄  
sine sollep̄nitatibz sit. Et dicit  
testm̄ nūcipariū sic sit p̄ca  
duo testā. quoy forme scripte s̄  
i p̄ncipio hui cap̄t̄i. uide licet  
q̄n̄ corā tabellio. 7 testibz nūci-  
pat̄ testator. q̄ h̄zōis iustit̄io.  
et ei q̄ i testō ordinatur. et nō  
intueiunt alic sollep̄nitates.  
tales. videlz et ob id d̄ s̄m̄ scriptus  
idē sine sollep̄nitatibz. **S**i testa-  
m̄tū i scriptis d̄ q̄d sit aī sollep̄-  
nitatibz. q̄ quidē factū est illi uale  
et sit ille sollep̄nitates tales.  
videlz q̄d testator n̄aū p̄ca scri-  
bat si iustit̄us ē. 7 scrib̄ pot̄. **S**i  
iustit̄us nō ē et scrib̄ nō pot̄ scri-  
bat alius ei m̄tato. 7 offerat il-  
lud testatorū corā septē legitis  
testibz. dicēs illi s̄m̄ testm̄ ē.  
q̄d offeritur. nō t̄m̄ refert utrum  
illi testes sciant ea q̄ d̄m̄t̄ur i  
testō ul nō. 7 sit in eo scriptū s̄zōi  
nom̄. et p̄cās testator. ul ille q̄  
scripsit eius m̄tato se scribat.  
in testō corā testibz. 7 t̄ca se sub-  
scribat un̄quisq̄. i p̄oy. vii. testm̄  
i nō eodēq̄ die. 7 t̄p̄z. 7 apponat  
un̄quisq̄ suū signū. 7 sine istis  
sollep̄nitatibz testm̄ nō ual̄.  
i scriptis s̄m̄. q̄m̄tū ad ext̄mū  
h̄zōis. **S**i fuit h̄zōis fili testatoris  
ualz. 7 ex h̄is sollep̄nitatibz defi-  
cientibz. **Quomō licet testm̄ fieri**  
debet q̄ forma sub̄ scribi. q̄mō  
ap̄m̄ omittat̄ q̄ ad cōsuetud̄  
nēz un̄ t̄p̄is quocūmō alienū ē

**T**estm̄ aliq̄n̄ s̄m̄ aliq̄ scriptū.  
uide q̄d q̄n̄ nō pot̄ h̄zōi tabellio  
testator. uocet vii. testes i iura

cc.

ul' in villa quinq. & exponat corā  
eis uoluntate & dispositōem suā  
& hōis noīationē & illūm  
et roget illos cō testes. Quā  
o autē testatore adhibita hō  
ius i testō bñs iudicē potant  
& manabit hoc iudicē & iudex uo  
eius hōib; legatū & fidei  
cōmissariis. Si uenerit  
siue nō remittit alia u tabelli  
oni testes ipōs ad noticiā testi  
atoppēuā memoriā reape & ipi  
testes iurati deponat unusq; s;  
sigillatim et interrogabitur ut  
quisq; de noīe & pnoīe & etate te  
statoris. et his testib; receptis  
legentur cō coram dñā iudice  
pntibus septē aliis testib;  
et tabellio d' mandato iudicis  
publicabit illos & se subsc̄et.

**De p̄te ex testō sum̄tra.**  
**T**estamentum auctōritatē  
et integritatē potest  
culi herēdum & s;  
statutorū & commissari  
orum seu fidei commissariōrū  
pōt et melioritū culi herē  
gatarū tan cō p̄tis testis. s;  
illa in qua fit nōio de eo qd s;  
legatum ut relictum ē lex m̄.  
Auctōri famus inente & sensu  
licet languens corpore suā  
renūm et honōrū suū dispositi  
ōne p̄p̄ens nūcupatū  
testā sine scriptis in hūc mo  
dum facē potant. In p̄mis  
qtem reliquō de bonis suis  
p̄a sua viginti lib; hō. &c.  
Et infra alia que in eodē testō

disposuit tale sc̄at legatū hō  
ūbis exp̄sis. P̄tēta realis hō  
is bonis reliquō iure legatū a  
drecius nepoti cōtū solō hō.  
In fine autē ipius testam̄ta cō  
tineat. In omib; autē aliis hōis  
suis mobilib; & imobilibus  
iudibus & actionib; tam p̄sen  
tibus quā futuris dñam cō  
siliam sibi hōem instituit &  
hanc suam ultimā uoluntatē  
assenit eē uelle quā ualere  
noluit iure testam̄ta. qd si uo  
testi nō ualeat alac iure codi  
lorum ut a iudice alacius uolū  
uoluntatis. Et ita uideis qd  
quā sumit p̄s uel p̄m p̄nci  
pium testam̄ti & finis. & sp̄s  
hōis institutio. & in medio  
p̄m illud legatū cū occasione  
scribitur p̄s p̄m forma p̄cōm.

**De his q̄ testā non possunt**  
**H**is q̄ testā non possunt  
sunt qui testā sunt  
nō possunt et qui p̄hibē  
tur a lege facere testā.  
ut delicti ip̄uheres. s. masculi  
minor. xiiii. annis. et femina  
minor. xii. annis qz nō hūc  
annū uo r̄tū. a. aī dīsc̄p̄tā.  
Itē filius famul' nō pōt testā  
& si pat̄ consentiat. nisi de ca  
strensi ul' q̄ castrensi p̄cilio.  
de quib; q̄ p̄ter patris uolun  
tatez testā pōt. Itē testā non  
pōt furiosus quā dñi furiosus  
est. Itē p̄dignus au bonoz ad  
ministratio ē iudicā. Itē mūr  
et surdus nā uerū natiuitatez  
si accidentali ē mūr. aū surdus  
et si snat littas pōt ip̄e suū testā

facere. et ad alios scribere. Si si eam  
 surdus bñ pot facere testm. Item  
 finis nō pot facere testm. Item cap  
 natus ad mortē. s. qui dēpnat  
 ē ad mortē. i. ut moratur. l. effi  
 catur finis pene. Item ille q du  
 bitat testari suo. s. utrum sit  
 lib ul finis. aut pat familias  
 an filius. s. Item qui dāt sūt  
 obfices p capitus ppli rāni.  
 Item qui dēpnatus ē d famo  
 so amine qd est cē naturam. l.  
 d alio famoso amine. Item mor  
 ebis seu canonicus regulans.  
 Item hūcū. Item qui omisit q  
 m lese maiestatis. Item ocul te  
 stan nō pot. nisi quia cā spali  
 ahibita sollempnitate. Quia  
 ubi sātū manus p dīm debz  
 ahibi manus cōsuum. debz  
 enū uocare vii. testes et tabula  
 um. et coram eis exprimerē  
 uelle testari sine scriptis. et d  
 exprimerē nōia et nomia. et digni  
 tates hōi quos instituit. et le  
 gata designare. et b oia scriben  
 ta sūt a tabulano corā testibz  
 tūc. ul si eēt an supra corā te  
 sibz. reatā debent. et ocul debz  
 cōfiteri illud rē testibz. nullo  
 sūm cē testm. et ipm deponit cē  
 ex sua aīni sūa. et in fine debz  
 iniquisq. et testm. et tabulam  
 signacula debent apponi. qd si  
 tabulanus iuueni nō potest  
 acturus testis debz ahiberi  
 ut p cū caput effectus qd p ta  
 bellioz fieri debet. ut cā est  
 Et hoc testm dñū apatiuum.  
 licz in hā sūmōne lat am

testō in scriptis. Cecere autē  
 psonē testari possunt. *De lega  
 tis et fidei commissis.*  
**Q**uonia sūm orōme testōz  
 in principio huius capituli  
 scriptoz pōto nōie testatoris.  
 et plemo. s. conueni pēdāt  
 ad legata et fidei omnia. s. ad  
 ut dēnōū ē quid sit legatum  
 et qd fidei commissi. Et que pōt  
 possunt legare. et quibz legari  
 pot. et quo. Legatum ē donatio  
 qdam a defuncto relicta. et ab  
 hōe pstanta. Quia legatus re  
 gularitē uocatur ab hōe fidei  
 commissi. fere item ē q legari.  
 s. fidei commissi. ideo tam est qz  
 fidei commissi olim petebant. et  
 fidei hōitatis. s. hodie fere exeq  
 ta sunt legata et fidei omnia.  
 et quicqz unus ē in uno et in  
 alio. s. omnia unus a ludo est.  
 Quia commissam dicitur qd  
 committitur legatū a se solue  
 tū. vñd i mltis locis applla  
 bant. exantēs testōz. quia ex  
 quuntur legatū aīe. **P**ossit  
 aut legare omis qui testm fa  
 cē possit. legari pot aut. oibz  
 illis qui possit hōtes institui.  
 qui nō possit institui. et q nō.  
 i. hōtur p. et q d hōtum in  
 datur. s. p rē dē legari pot. res  
 testatoris. et res hōis. Item  
 ex hōe psonē pot legari. et hoc  
 neq. ē qm testator sic erat res  
 cē alienā. et tūc oī rem illā emē  
 a dñō. et uacē eam legatū nō.  
 et si oīs uentē nō uult. et debz  
 hōis uacē legatū nō estimatē.



Itē legāi possūt futū fieri. Itē  
legāi p̄tina. 7 actus. 7 fructus.  
Legāi aut p̄t res q̄ nō est in  
tenim nā. ut p̄vinita. ut  
ca. de quibz nō est cōmā. ut  
puta for. romanū. 7 basilica. et  
templū. 7 i publico usū. de hi  
nata sūt. Itē ea q̄ uncta sūt  
l. edibz. nē vrbs reformet. in  
ms. Cēn legāi p̄t. seu legā  
tū relinquit quibz. aq. n̄bis. et  
apas. quā p̄cones. ut si dicit te  
stator. co. lego. in beo. impet. mā  
to. 7 scipio. 7 similia. relinq p̄t  
legatim p̄t. 7 in diem. 7 sub  
dicā. 7 p̄t testator. h̄m̄. mod.  
legatis appōne pena. 7 ordiā.  
quā mult. **De h̄zōi institutione**  
**Q**uā possit institui. 7 q̄ n̄.  
Via h̄zōis institutio est  
capud. 7 fundamē. te  
sti. et sine h̄zōis institutione  
nō ual. testm̄. factū in h̄i. in tē  
tabellionū. an. test. cō. staciat  
et inquit. S. p̄mo. n̄. dicitur. e  
quid. sic. h̄zōem. instituit. sed  
d̄. h̄zōi. dicitur. e. Tercio. quibz  
et possit. 7 nō possunt. h̄zōis. i  
stitu. Quinto. q̄. l̄. d̄. quō. fiat  
h̄zōi. institutio. Est aut. h̄zōe. i  
stituere. aliquē. p̄t. mortē. suam.  
lex. sui. i. om̄. bonis. suis. om̄.  
statuere. Nam. or. h̄zō. ab. h̄zō. i.  
d̄. nō. v̄. h̄zō. equi. i. d̄. i. n̄. i.  
i. l̄. h̄zō. testm̄. 7. ad. h̄zō. cō. m̄. a.  
7. i. om̄. a. h̄zō. n̄. a. i. d̄. n̄. i. a. i. n̄.  
p̄. t̄. d̄. i. n̄. s. u. n̄. a. 7. c̄. t̄. p̄. l̄. a. u. i.  
c̄. h̄zōis. 7. c̄. n̄. i. a. h̄zōi. a. l̄. i. sūt  
sūt. 7. n̄. c̄. a. i. a. l̄. i. n̄. c̄. a. i. n̄. a. l̄. i. e. x.  
t̄. n̄. e. S. u. i. 7. n̄. c̄. a. i. sūt. fili. s. e. u. l̄. i. b̄. i.

qui sūt in potate. r̄. d̄. s. u. i. q̄. i. p̄. t̄.  
state. s̄. t̄. r̄. d̄. n̄. c̄. a. i. q̄. i. n̄. e. t̄. u. i. u. e.  
l̄. u. i. n̄. a. l̄. i. e. sūt. h̄zōes. l̄. i. c̄. z. possit  
de. i. n̄. e. p̄. t̄. o. r̄. i. o. a. b. h̄zō. i. t̄. a. t̄. e. a. b. h̄.  
n̄. e. s̄. i. n̄. e. l̄. i. n̄. e. N̄. e. c̄. u. i. n̄. sūt. s̄. u. i. 7.  
v̄. n̄. s̄. i. s̄. u. s. i. s̄. t̄. u. a. t̄. l̄. z̄. s. u. e. l̄. i. t̄.  
nolūt. r̄. e. i. t̄. h̄zō. i. t̄. a. t̄. e. 7. s̄. u. s̄. p̄. a. t̄. a. m.  
a. d̄. i. n̄. e. s̄. i. p̄. a. i. n̄. s̄. t̄. i. t̄. u. t̄. e. s̄. i. t̄. l̄. i. b̄. E. x.  
t̄. n̄. e. s̄. i. t̄. q̄. u. i. n̄. d̄. s̄. e. i. n̄. p̄. t̄. a. t̄. e. v̄. i. t̄.  
nolūt. a. n̄. s̄. h̄zōes. s̄. e. n̄. e. c̄. p̄. l̄. l̄. u. n̄. e.  
u. l̄. l̄. o. u. n̄. e. a. d̄. i. n̄. e. h̄zō. i. t̄. a. t̄. e. n̄. e. a. l̄. i.  
i. e. s̄. t̄. i. t̄. u. e. r̄. e. n̄. c̄. u. i. n̄. s̄. i. n̄. s̄. t̄. u. t̄. e. s̄. i. t̄. h̄zōes.  
7. r̄. o. ḡ. a. n̄. p̄. f̄. i. c̄. e. i. c̄. o. m̄. i. s̄. s̄. i. h̄zō. i. t̄. a. t̄. e.  
7. a. l̄. i. r̄. e. s̄. t̄. i. t̄. u. e. r̄. e. q̄. u. i. a. n̄. i. c̄. o. p̄. l̄. l̄. i.  
t̄. u. r̄. a. d̄. i. n̄. e. i. u. d̄. i. c̄. i. s. o. f̄. f̄. i. 7. e. a. b̄. i. t̄. a. r̄. e.  
i. s̄. t̄. u. e. r̄. e. r̄. e. 7. i. l̄. i. b̄. h̄. a. l̄. t̄. e. z. s̄. i. b̄. o. S. e.  
n̄. o. t̄. a. m̄. u. l̄. i. e. n̄. c̄. e. i. n̄. h̄zō. e. e. e. c̄. i. n̄. c̄. i. t̄. e.  
q̄. u. a. n̄. e. m̄. i. n̄. e. h̄. i. p̄. t̄. a. t̄. e. l̄. i. c̄. e. 7.  
m̄. u. l̄. t̄. r̄. e. n̄. a. n̄. l̄. i. b̄. o. s. i. n̄. s̄. t̄. u. e. r̄. e.  
i. n̄. e. n̄. a. t̄. u. r̄. e. **D**e. b̄. e. n̄. t̄. a. u. t̄. l̄. i. b̄. i.  
d̄. e. s̄. t̄. e. n̄. d̄. e. c̄. e. s. a. u. t̄. s̄. i. n̄. t̄. e. e. n̄. a. q̄. u. i.  
a. u. t̄. n̄. o. a. p̄. a. r̄. e. n̄. t̄. b̄. i. s̄. t̄. u. i. s̄. i. n̄. e.  
n̄. u. i. s̄. a. l̄. i. t̄. s̄. i. n̄. e. i. n̄. e. t̄. a. p̄. t̄. e. o. u. m.  
i. n̄. d̄. i. l̄. l̄. a. n̄. o. s̄. i. t̄. i. n̄. i. n̄. o. r̄. f̄. a. l̄. a. d̄. i. a. 7.  
s̄. i. i. n̄. i. n̄. o. r̄. i. p̄. t̄. e. q̄. u. i. a. f̄. a. l̄. a. d̄. i. a. i. n̄. s̄. t̄. u.  
t̄. u. e. n̄. t̄. u. r̄. p̄. o. s̄. s̄. i. t̄. a. ḡ. e. r̄. e. s̄. u. p̄. p̄. l̄. e. n̄. i.  
t̄. u. r̄. i. n̄. s̄. i. e. x̄. h̄zō. e. n̄. t̄. u. r̄. E. x̄. h̄zō. a. n̄. o.  
p̄. o. s̄. s̄. i. t̄. s̄. i. i. u. s̄. t̄. a. n̄. o. i. a. t̄. e. e. x̄. h̄zō. a. n̄. o.  
n̄. s̄. e. a. i. n̄. e. n̄. e. i. a. t̄. q̄. q̄. e. z. e. x̄. p̄. m̄. a. n̄. i.  
C̄. a. u. s̄. e. i. t̄. a. q̄. s̄. i. n̄. t̄. p̄. e. q̄. u. i. b̄. p̄. a. t̄. e. z.  
r̄. e. s. p̄. o. s̄. s̄. i. t̄. f̄. i. l̄. i. o. s. e. x̄. h̄zō. a. t̄. e. s̄. i. t̄.  
x̄. u. i. u. t̄. i. n̄. f̄. a. l̄. e. n̄. i. i. n̄. f̄. i. n̄. e. h̄. u. i.  
c̄. a. p̄. i. t̄. i. **E**x̄. l̄. o. u. s. l̄. i. b̄. i. s. n̄. e. m̄. o.  
o. z. a. p̄. a. r̄. e. t̄. a. m̄. a. t̄. r̄. e. a. u. t̄. a. b̄. h̄. u. i. s.  
i. q̄. u. o. r̄. i. p̄. a. n̄. a. p̄. o. t̄. e. s̄. i. n̄. t̄. p̄. t̄. e. n̄. i.  
q̄. n̄. i. n̄. s̄. t̄. u. a. t̄. u. r̄. i. n̄. e. x̄. h̄zō. e. n̄. t̄. u. r̄.  
e. t̄. h̄. i. p̄. t̄. e. n̄. t̄. u. r̄. p̄. o. s̄. s̄. i. t̄. a. ḡ. e. r̄. e. x̄. q̄. u. e. l̄. i.  
i. n̄. o. f̄. f̄. i. c̄. i. o. s̄. i. t̄. e. s̄. t̄. i. 7. n̄. o. u. a. l̄. e. r̄. e. t̄. e. s̄. t̄. i.  
q̄. i. n̄. i. a. o. h̄zōis. i. s̄. t̄. u. a. t̄. e. z. l̄. i. c̄. q̄. n̄.  
t̄. i. a. d̄. a. l̄. i. a. l̄. o. ḡ. a. t̄. i. 7. r̄. e. l̄. i. c̄. a. t̄. e. n̄. e. a. t̄.

vex. m.

verū tam si quis instituit filium  
 nō est op' instituerē filios h'zōis  
 ceterū si in h'zōis sint in am' p'o  
 testate. s' nepotes ex filia nō sūt  
 i potate aui mātrū. s' sūt in  
 familia. 7 potate sui patris ul' a  
 ni patris. Item iuris ē in filio.  
 quia filius tenet parentes qu' l'z  
 es ul' h'zōis restituerē salte soluz in  
 falatō. q' ordine mōtilitatis ē  
 h'zōis nō in p'cedo. h'zōis filio  
 ni parentibz quia es. p' d' 7 filius p'  
 tentes ex h'zōis. s' in d' c'at' iusta  
 c'et' h'zōis. ut in fine bu' ca  
 p'uli h'zōis. **I**te possit h'zōis i  
 stitui. 7 cetera om'ia. **P**reter h'zōis  
 sal' de p'rat'is. p' aliq' d' d' h'zōis  
 i aliquid in sola. siue h'zōis i p'  
 p'rat'is. s' 7 a p'rat'is i metallis  
 fodiendū. s' collegiū illigam.  
 q' d' h'zōis nō ē app'olati. s' in  
 ceteris. s' qui ē d' p'rat'is ex a p'  
 nato coitu. s' p'rat'is testatōis. s' 7  
 finis quia ceteris ē d' d' h'zōis a p'  
 d' h'zōis cōmissio. ab illa d' h'zōis in h'  
 tu nō p'ot. s' h'zōis. s' a p'rat'is  
 ca. s' mult' q' d' h'zōis ad sal' h'zōis  
 p'rat'is. s' t' p'rat'is h'zōis. s' annū p'  
 morte p'rat'is in h'zōis. s' qui sal' h'zōis  
 ceteris a h'zōis muliere ignorante  
 illas ceteris h'zōis nuptias. que t'  
 erant h'zōis nō p'ot ab illa muliere  
 institui. Senal' om'ia sal' p'rat'is  
 institui. 7 a p'rat'is quia q' d' h'zōis  
 eis relinquit. siue sint filii. siue  
 ceteris. siue lib' i. siue sui testatō  
 nis ul' alieni. siue patres. s' siue  
 filii. siue p'rat'is p'rat'is. siue ceteris  
 ul' inuisitas. Ceteris scias q' l'z  
 d' h'zōis institutio fieri p'ot p'rat'is 7 s'

conuicte. Item debz si fia temō  
 stitute ceteris h'zōis. ul' nō ianco h'zōis  
 p'rat'is nō ient' temō stitute ceteris a d' o  
 ceteris. ul' alio indubitabili signo  
 et sic ceteris h'zōis nō apparet. h'zōis ua  
 let institutio. **P**reter d' d' nō me  
 h'zōis p'rat'is nō ul' alia exp'rat'is  
 d' d' h'zōis exp'rat'is. ut b' h'zōis  
 ceteris ceteris d' h'zōis testatō. quasi  
 testatō nō iass' p'rat'is. 7 nō ient'  
 d' quo p'rat'is d' h'zōis. ceteris q' d' h'zōis p'  
 res amicos ceteris nō ias. nō ualet  
 institutio. Item p'ot institui h'zōis  
 in solo. s' p'rat'is p'rat'is d' h'zōis  
 a ceteris. ul' quara. et p'rat'is h'zōis  
 t'rat'is ē d' h'zōis subire onus eius ali  
 eni h'zōis. Et nota q' d' h'zōis ē  
 institutus h'zōis in ceteris ul' q' d' h'zōis  
 tenet ient' i alius in uniu' s' o  
 ille qui ē in ceteris re instituit loco  
 legatari' h'zōis. Si nō un' solus ē  
 h'zōis in ceteris p'rat'is instituit. nec ient'  
 alius uniu' sal' t'rat'is ceteris  
 t'rat'is h'zōis instituit in ceteris i  
 solo d' h'zōis. **S**ic attende p'rat'is  
 p'rat'is tabellio. si testatō. instituit  
 filios uniu' ul' p'rat'is masculos ul' fe  
 minas. 7 h'zōis nō ient' ient' ient'  
 ul' nō. et si filios instituit in h'zōis  
 natos ul' postumos. et sup' h'zōis  
 t'rat'is. p'rat'is p'rat'is nō ient'  
 forma que d' h'zōis in p'rat'is  
 duobz instituit. **D** substituōibz  
**et ceteris diuisionibus.**  
**S**ubstitutio ē s' d' ceteris  
 rationalis institutio. q'  
 institutio d' p'rat'is quous  
 substitutio s' d' s. Et licet sub  
 stitutes in ient' ient' de uno in  
 alium possit p'rat'is. q' d' h'zōis

substituto dicitur gratias sic  
sate nuptie dicitur oēs que se  
cunt primas. **S**ubstitutio  
nū alia directa alia obliqua  
sive fidei commissaria. Directa ē  
p quia quis caput hereditatem  
nullo alio mediante. Obliqua  
seu fidei commissaria ē cum aliq̄s  
caput hereditatem mediante aliqua  
persona ut in hoc exemplo. Isti uo  
dicitur meū hōc s; rogo eum p  
fidei commissum ut hereditatem  
ipam relinuat corato. Direc  
tam aut substitutio nū alia u  
uulgans alia pupillans ali  
a exemplana alia cōpendiosa  
alia breuiloqua sive reprobata.  
Directa uulgans subdiuidit  
quia alia expressa alia tacita.  
Expressa uulgans fit cum uerbi  
negone nō. hoc mō. In substituo  
nū hōc dicitur q̄ coratū. nec  
ad iuicem substituo q̄ substi  
tuto colligit hoc mō qd si uir  
nō fuit hōc alius in solū  
fit q̄ si uir in uxore alius i  
solū fit. Et dicitur uulgans  
q̄ sunt a quolibet uulgans si  
ue fit in potestate sive nō. **P**u  
pillans substituo ē que fit i  
pupillo q̄ subdiuidit quia  
alata alia expressa. Exps  
sa pupillans fit hoc mō. in th  
tuo dicitur pupilli filii me  
um in hōc. et si ipse dece  
sit in pupillan etate substi  
tuo ei coratū. **T**acita pupil  
lans ē. Quisq̄ in hōc et  
fit hōc filio meo. Et hōc tacita  
intelligitur qd si filius dece  
sit i

pupillā etate ille qui erit hōc  
pam erit hōc filio. Et dicitur  
iste pupillares substitutiones  
quia solus pupill in potestate  
pam existens q̄ ab ipis pat  
bz sunt p qd eundem apparet  
qd nō a matre s; solum a patre  
fuit cum mat nō hāt i potestate.  
**S**z nota hic qd substitutus ex p  
pulan expressa repellit matrem  
pupilli s; substitutus ex tacita  
pupillan repellitur a matre  
pupilli q̄ succedit i pi pupillo  
matris. Item nota qd ille qui ē  
substitutus ex pupillan substi  
tute fit hōc ipi pupillo. Ille nō  
qui ē substitutus ex uulgans fit  
hōc ipi testator. **E**xemplana  
substitutio ē que fit a parente  
utiq; sexus filio futuro q̄ in te  
capto qui testā nō potest teby  
aut patre filio futuro ul in teap  
to substituere filios ipius me  
te capti et si carat libis debet  
substituere frēs eius scē futuro  
ul in te capti et istis deficien  
tibz potest instituere quoscumq;  
extraneos et fit hoc mō. dicitur  
filii mei futuro q̄ in te capti  
in hōc in substituo. et si ipse dicit  
decessit futuro s; in te capti  
substitutio ei talē filii. Iste m  
sui. ul tale malū. **C**ōpendiosa  
substitutio ē que fit uo u  
borū cōpendio hoc mō. Isti uo  
dicitur filii mei in hōc q̄ si  
decessit dicitur quicq; dece  
sit substituo ei coratū. Et hoc  
mō dicitur cōpendiosa q̄ substituo  
cōnectit uulgans q̄ pupillan.

sunt

vñ substituitur iure dicitur  
et fidei commissariam substituitur.

**B**reviloq̄ seu rēpā sit hęc mod.  
dñici 7 coratū filios meos i p̄p  
les in h̄tes instituo. 7 eos in i  
cē substituo. Et h̄ substitutio cō  
tinet duas vulgares 7 duas pu  
pillares. vñ quia dicitur ex p̄p̄  
pupillarem si aliquis p̄corū  
decessit in pupillari etate mat̄  
impubis decessentis oīo repellit  
tur 7 succedit substituitur. **C**en  
nota qd̄ in oīb; substitutioibus  
p̄mo deb; p̄cedē institutio. sicut  
p̄m̄ gradus 7 p̄p̄a ponit sub  
stitutio. Itē nota qd̄ aliqui sunt  
simul 7 semel i h̄tes substitui  
tōes sal; pupillans 7 vulgais  
et fidei commissaria. et hęc fien pōt  
qn̄ institui n̄ aliqui eorū sunt  
pupilli. aliqui sunt solū due  
sal; vulgais 7 fidei commissaria.  
et hęc fien pōt qn̄ nemo instituo  
rum pupillus ē. Quomō autē  
scribantur: in duas in textu maio  
ris testi. Itē nota qd̄ aliqui sunt  
institutes 7 substitutes i h̄tes  
p̄s 7 nō in capite. tñc em̄ sunt  
in stirpem qn̄ filij mei oēs licet  
sint pl̄a capita. bñt tñ illam so  
lam partē q̄ia ego qui sui eorū  
stirps debebam h̄re. **Quot teste  
necessarii sūt in testō et qui n̄  
possunt ēē testes.**

**I**n testamētis exigunt̄ regu  
lauer septem testes qui  
sint p̄sentes 7 debant no  
can 7 rogati. Et ille qui sc̄  
bit testamētū in nūo septē  
testū cōputatur. cōputat̄

q̄ possunt in eodē nūo legari si  
p̄sentes sūt. et hęc uer; est si q̄ h̄o  
cēt in l̄ztem 7 unū alium. s; si  
qd̄ cēt in l̄ztem 7 legatū unū.  
Itē legatarius nō poss; ēē testis i  
causa sui legatū. in d̄o tñ ē qd̄ a  
lii testes ponatur sibi possunt  
et legatū nō. **I**tē aliqui exigi  
tur octo testes in testō cōq̄. ut su  
per t̄m ē. et etiam in testō fō in  
scriptis. illo uicel; qd̄ testator nō  
scripsit suam m̄. Sufficiunt autē  
v; testes in testis conuictis i villis.  
Itē in testis illorū militū qui p̄  
salute romani i p̄n̄ iurauerūt  
se nō curare morte. Aliqñ suffia  
unt duo. Aliqñ in i; testis ni  
c̄ ad p̄sēs quā nō sūt tales in  
lites in i; p̄s. Itē in testō d̄o t̄o  
p̄senta imperatoris p̄b; ei pōt  
negut auidat n̄ l̄s testis exigū.

**I**n testis autē p̄b; bentur ēē teste  
mulier. Itē lema f̄dit q̄ maḡ  
in sexu femineo in ch̄alēx. Itē  
i p̄bes. Itē fumosus t̄p̄; f̄moris.  
Itē mutus 7 surdus. Itē in is  
au bois ē in d̄itū. Itē f̄uis  
ñ tñc cōi opinioē h̄etur liber.  
nec qd̄ sui status sibi a b̄aliquo  
mouebatur. q̄ tunc in nūo vñ  
testū cōputatur. Itē ueratur ēē  
testis in testō quia c̄q̄ ē in p̄te  
sate testamētis. Itē in h̄s scrip̄at̄  
et ille in cui; potestate ē h̄s. et  
ille qui h̄t h̄tes in potestate.  
et ille qui cū t̄p̄ h̄re in eorū  
potate. Gñaliter autē testes ēē  
nō possūt. illi quib; in testamēto  
relinq̄ nō pōt. p̄c̄ sup̄ h̄etur in  
re a del̄dum institutē.

**Q**uibus excais infirmat? et non  
dretendendi ualeat testam  
est diligenter: quod tum.

**H**ic est ea que dicitur supra  
de institutione et dicitur ut testibus  
fiat testam non ualeat. Item si ual  
testam si testator talis est qui  
satis beneq: articuli laquei loqui pot  
quia tunc mortuus silis est. in mo  
ibui moit testamntis flitias com  
mittitur. **I**tem debet si testam  
uno cõtextu itaq: dicitur alius  
actus nisi ponat nisi in eadem mi  
nis. ut breuis necessitatis est.

**I**tem non ualeat testam si nat est p̄sum  
de quoniam fuit in institutione facta  
institio. et licet quoniam ad institutã  
non ualeat testam. quia ille p̄sum  
nimp institutem. ualeat tam  
quoniam ad legata. et ad alia relic  
ta. Est autem postum qui nascit  
post mortem patris. unde p̄sum  
postbum patris natus. —

**I**tem non ualeat testam si post il  
lud aliud testam ab eodem te  
statore legitime facta apparet.  
Item si testator ad optatum. ul  
angetur. ul. alias capite mi  
nuatur. Est autem capitis dimi  
nutio triplex. scilicet minima. me  
dia. et maxima. **Q**uoniam minima est quoniam  
aliquis adoptatur. aut emã  
cipatur. media quoniam aliquis p  
dit amittit. **Q**uoniam maxima quoniam aliq  
p̄dit libertate. **I**tem non ualeat te  
stam. si nemo ex eo sit h̄is. **I**tem  
si imp̄sum est. **I**tem si abolutum  
ul. cancellatum. ul. in aliq̄ pre  
uicium apparet. **De codicillis**  
**et primo forma codicilli facti ante**  
**testam. ul. facti nullo ante ul. p̄ con**

**Testam. dicitur testamento**

**ad bonum per christi gratiam**

**ante ac corpore sanus. lxxvi**

**gratiam inter sanus licet corpore li**

**guens presentibus codicillis. ut omni**

**nelle suum de bonis suis disposi**

**it in hunc modum. In primis quod**

**pro anima sua reliquit de bonis suis**

**xxx. lib. bon. de quibus tunc uoluit**

**ita talia codicillis. et tali bono. et**

**et hoc exequi et fieri uoluit per tales**

**quos esse uoluit commissarios su**

**os. Item legauit nisi uel legati re**

**liquit de bonis suis p̄by. e. sol.**

**bon. Item uoluit siue reliquit**

**uoces suas que sunt. e. lib. bon.**

**Item de bonis suis legauit etiam.**

**lxx. q. lxx. Item illi. ul. illos. totq̄**

**ul. quos sua libertas de iure spo**

**tabit. rogauit per fidei commissus**

**ut ipsam libertatem ut talem pre**

**curat. siue talem rem ipsius h̄**

**ditatis quia primu potest. l. quia**

**primu ipsam libertatem. adicit.**

**ul. si decessent sine libis restituit**

**tali. Et h̄c sua uoluntate noluntate**

**assenit esse uelle. quia ualeat uoluit**

**siue codicillis. ul. quocumq; alio**

**uere meli ualeat potest. **forma codi****

**illi facti post testamntum.**

**Quoniam antonius super bonorum**

**suorum dispositionem nisi ai**

**patum testam fecerit nisi scriptis**

**manu meorum. ul. tunc non scriptis**

**fecerit antonius quod etiam que**

**in ipso testamento dicitur uoluntate**

**mutauit. quia quicquid licet usq; ad**

**finalem uita exitu in morte pre**

**sentibus. codicillis testam p̄dã ob**

**tinere iussit plenissima firmitate.**

lex in mutato. qd' his codicill. illi  
 lib; bon. q's in codē testō tali lega  
 rit ademit. 7 subtraxit. itē. itē  
 tali relinquit de bonis suis in re  
 legati. talem comū ul' rem. 7 c.  
 et hanc suā ultimā voluntatē  
 affuit cōuolle. quia uale uoluit  
 in re codicillō. 7 si nō ual. uale  
 salte iure cuiq; alius uale  
 voluntatis. quo meli uale pōt

**Quo fit codicillus 7 qd'**

**C**odici illi. **Itē igitur codi motis fit.**  
 illius qdam dispositio  
 ultimē uoluntatis sine l'zōis i  
 stitutōe. fieri aut possunt codi  
 illi plur; mōis. quia aliqñ fit  
 codicillus ante testm. 7 tunc i  
 codicillo facta ē mōis etiam  
 testamti ut in pcedenti forma.  
 Aliqñ fit codicillus post testm  
 et post aliu ul' alios codicillos.  
 cum plēs ab una psona possūt  
 fieri codicilli. et tunc facta ē  
 mōis nō solum de testō. s; etiam  
 d' pcedenti ul' pcedentib; codicill.

Aliqñ fit codicillus. nullo pcedē  
 te ul' sequente testō. **Quis pōt  
 facē codicillos. et in quib; codi  
 illi differit a testamti.**

**C**odicillos facē possunt  
 omis quib; de iure pmi  
 ssum ē facē testm. Ille aut psona  
 q' pbitent testm. nō possunt  
 facere codicillos. s; que sint ille  
 sup' l'ctur in p'ca. debns qui te  
 stan nō possūt. Cētm in hōc dif  
 ferit codicilli a testis. qz in test.  
 fit directā institutio. 7 ex l'zōis.  
 In codicill aut nō n' p'ficō. qz  
 pōt rogā p'ficō. m'issu ille qui

faciū' ē l'zōis ab instituto. ut l'zō  
 ditat; aliu restituat. sic sup' hōc  
 in forma p' m' i codicilli. S; in co  
 dicillo si nō pōt substitutio ali  
 qui instituto in testō. nec aliq  
 cōdictio in codicillo pōt. que ob  
 sit l'zōis instituto. **Item in testō  
 exigunt' rogant' vii. testes.  
 7 rogati. s; in codicillo sufficiunt  
 qnq; 7 nō rogati.** Itē p'uenus  
 testm ipō iure tollit p'imum.  
 et nō pōt quis de cōde duobus  
 testamti relatis ut utrumq;  
 teneat. venim' m' h. ultim' codicill'  
 nō numpit p' m' i. n' exp' s' sim  
 cōdicat' ei. Et plur; codicillis  
 pōt quis de cōde. **De cōtione cā  
 mortis fā a filio familia.**

**A**ldonius filius boeci eid  
 patris sui sup' p'itus pote  
 stat. quia a lege p'bitente  
 etiam patris iussu testamti pōt  
 hanc cōtione cā mortis cōde  
 patre suo sentiente iudicem p'ce  
 sente 7 uolente. sanus p' g'iam  
 illi xpi m'ite. h'c; corpore laques  
 fecit 7 disposuit in hūc mōis.  
 In p'nis quib; donatione cā  
 mortis relinquit p. nā sua. x.  
 lib; bon. expententias l'x mō  
 7 c. Et l'x exequi noluit p' tales.  
 que suū relinquit cōmissariū.  
 Item tali relinqō talem rem. 7  
 sic ordinatē scribes qui equito  
 d' uent testatō. In fine aut di  
 ces l'zōis 7 singlā cā mortis cō  
 tione disposuit. 7 cōtione m' p'  
 uale uoluit 7 tenē. sup' m' te  
 hanc cōtione mort' ottingat.  
 alioquin nequaquā.

**Q**uorū mōis et a quib; fiant  
dōnōes cā mortis. et quid sit  
pā donatio 7 q̄b; ei s; reuocet 7  
i q̄b; differat a legatū dōnōes cā mō.

**D**ones igitur q̄d in dona  
tōe cā mortis a filio. si  
fā. necāus patris et si  
filius 7 cōsentiente patre pōt per  
dōnōem cā mortis disponere  
quāq̄ uult 7 auidiq; uult te  
linq̄re etiā filio suo si b̄t. 7 sub  
stituitē filio suo fāe in alium  
d̄ eo q̄d ip̄i filio suo relinquit.  
Hanc nō dōnōem cā mortis  
faciat filius. s; qui testis fac  
nō pōt etiā si pat̄ consentiret.  
n̄ de castrensi peculio ut quasi  
castrensi. de quo quidē peculio  
b̄n pōt testari. n̄c patris uolū  
tatem. Est autē castrense pecu  
lium q̄d inuites militando  
quint meritis. S; quasi ca  
strense peculium est. quod cleri  
cōfessores. aduocati 7 medici  
acquirit. **I**tem nota q̄d  
donatores cā mortis fiunt  
aliquōto a patrib; familiae.  
et ab his qui sūt sui iuris. et  
tunc sunt in dōnō sicut alie  
ultime uoluntates hoc modo.  
Talis p̄ grām ib̄n p̄ mente  
sanus. lic; corpore languens.  
uolens de bonis suis per dona  
tōem cā mortis disponere p̄  
sentē cā mortis dōnōem. i  
hūc modū facit. **I**n primis  
quidē 7c. **I**tem pōt donari p̄  
dōnōem cā mortis omnib; uis  
quib; legari pōt. q̄d t̄p̄ mōis  
inspiratur. Nam b̄uimōis to

natores adimlar legatorū redar  
te sunt. uerū dōnōis cā mō  
ut nō sunt legata ul' testamta.  
s; dōnō cā mortis ē quedam  
ultima uoluntas quā quis do  
nat cā mortis. **D**ifferunt a  
dōnōes cā mortis a legatū  
in multis. **P**rimo quā fili  
familias legare nō pōt. eo q̄d  
nō pōt testari ut dictum est.  
s; dōnōem cā mortis ut tōm  
ē facere pōt. **S**ecūdo quā si aliu  
causa mortis aliquid relictu ē  
et illum ea re substitutus ē alie  
ille tū relictu ē debet p̄mittē  
substituto q̄d condicione ad  
uolente id in quo substitutus ē  
dabitur ei. 7 q̄d in tū ea re sūet  
arbitrio boni uiri. q̄d nō fit in  
legato. **T**ertio quā in dōnōe  
obligatur donans dōnō  
q̄d in legato non est. **Q**uarto  
quā legatum trahit. ablatōe  
donatio autē plinq; a testamto.  
**Q**uinto quā donatio fā in  
annos singulos fā est una  
sū legata sūnt plā. **S**exto quā  
si accuso testis ut sūm 7 sub  
lo p̄o legatum. nō autē dona  
tō nē cā mortis. **P**reterea atten  
de q̄d in dōnōe cā mortis c  
aguntur quinq; testes. **R**e  
uocantur autē donatores cā mō  
tis quatuor modis. **P**rimo si  
dōnōem peniteat donatōis  
**S**ecūdo si p̄us moriatur dōna  
tus. quā donator. **T**erzio si tan  
tor conualuit 7 donatōem nō  
confirmauit. **Q**uarto si in dō  
nōe dānetur dōnatio illa q̄

continet sup in fine dōe dōa  
tionis. i. uidelicet si dicat dona  
tor. et hanc dōatione uolo ua  
lere sic de hac egritudine me  
morari contingit. alioquin nō.

**De exheredatōib; liborum.**

**Q**uoniam s. in p. ca. de h. r. o. y.  
Institutione legitur me  
tū qdō parentes filios. et filij i  
parentes exheredare nō possūt  
foatō l. x. ultimo subiungen  
dum ē. Quib; excusis exheredi  
tationes ipse intueunt. Est q  
scienonim qdō qm̄ or dēa s. i. t. c. e.  
quib; pat. 7 mat. auus l. i. u. u.  
filios 7 nepotes exheredare pos  
sūt. Prima si filius manu i  
uocent in patrem ut offendat  
eum. Secūda si qm̄ dēa in i. u. a.  
et cōtinuēliam pati fecerit.  
Tercia si patrem de crimina li  
b; cas. accūsit nisi fortassis  
eum accūsit de crimine lese  
maiestatis. ut de offensa in i.  
publ. h. c. i. c. c. s. u. e. t. u. i. t. i.  
q. l. b. s. o. u. o. b; c. u. b; 7 si accū  
patrem nō pōt p. i. t. e. o. e. u. m.  
exheredare. Quarta si filius ma  
licus cū malificis i. s. a. t. u. i.  
Quinta diuisione ē si filius machina  
tur i. n. s. i. d. i. a. t. u. i. n. n. e. c. e. m. p. a.  
tis. Sexta si filius cū i. p. n. i.  
o. s. e. l. i. t. e. m. m. o. u. e. n. t. p. a. t. r. e. i. n. q.  
q. e. m. l. i. t. e. f. e. c. e. n. t. p. a. t. r. e. d. a. p. n. a.  
g. i. a. n. i. a. s. u. s. t. i. n. e. S. e. p. t. i. m. u. s. s. i.  
filius rogatus a patre in eandē  
obediētiam detruso ut fidei  
h. a. t. p. e. o. p. q. u. o. c. r. e. d. i. t. o. s. i. p. u. i.  
f. i. d. e. i. u. s. s. i. c. e. m. r. e. a. p. e. n. o. l. u. n. t. q.  
q. e. m. s. o. l. u. l. a. u. m. h. t. i. n. m. a. s. a. i. l.

filius. Octaua si filius prohibuit  
patrem testari. Nona si filius  
i. c. u. l. a. t. o. r. ē. c. u. i. u. o. l. u. n. t. a. t. e. p. a. t. r. i. s.  
nisi pat. eandē h. u. i. t. p. f. e. s. s. i. c. e. m.  
Decima si filia nō consentiat  
pat. i. u. o. l. e. n. t. e. a. m. l. o. n. e. l. l. e. n. i.  
l. e. r. e. 7. t. o. t. e. m. c. o. n. s. t. i. t. u. e. r. e. s. m. p. a. t.  
m. o. n. i. i. u. r. e. s. s. i. p. o. t. i. n. u. l. t. i. p. a.  
f. i. l. i. a. l. u. x. u. r. i. a. n. S. u. n. t. d. e. c. i. m. a. s. i. f. i.  
lius nō i. c. e. s. u. e. a. u. t. d. a. u. b. i. n. e.  
p. a. t. r. i. s. s. e. i. m. i. s. c. u. e. n. t. D. u. a. d. e. c. i. m.  
a. s. i. f. i. l. i. u. s. p. a. t. r. e. m. n. o. g. l. e. x. e. r. i.  
f. u. r. o. s. u. m. i. n. q. u. o. q. u. i. t. e. m. c. a. s. u.  
e. t. a. m. l. i. c. e. r. n. o. n. f. u. i. t. a. p. a. t. r. e. e. x.  
h. e. r. e. d. i. t. a. t. i. s. i. p. o. t. i. i. n. i. r. e. e. x. h. e. r. e. d. a. t. e.  
T. e. n. a. d. e. c. i. m. a. s. i. f. i. l. i. u. s. p. a. t. r. e. s.  
a. l. a. r. i. c. e. m. s. e. a. p. t. u. m. r. e. t. i. n. e.  
n. o. n. i. n. u. l. t. i. n. q. u. o. c. a. s. u. s. i. p. a. t.  
i. n. c. a. p. t. i. u. i. t. a. t. e. m. o. r. t. u. r. h. e. r. e. d. i.  
t. a. s. a. d. e. c. h. a. m. s. p. e. c. i. a. t. Q. u. a. r.  
t. a. d. e. c. i. m. a. s. i. p. a. t. e. r. ē. c. a. t. h. o. l. i. c. u. s.  
e. t. f. i. l. i. u. s. h. e. r. e. t. i. c. u. s. C. i. t. i. s. o. i. g.  
q. u. i. b; c. a. s. i. b; p. a. r. e. n. t. e. s. p. o. s. s. u. n. t.  
f. i. l. i. o. s. e. x. h. e. r. e. d. a. r. e. v. i. c. e. r. e. r. e. s. t. a. t.  
q. u. i. b; c. a. s. i. s. f. i. l. i. u. p. o. s. s. u. n. t. p. a.  
t. e. n. t. e. s. e. x. h. e. r. e. d. a. r. e. e. t. e. t. i. a. m. n. e.  
p. o. t. e. s. a. u. u. m. 7. a. u. i. a. m. S. u. n. t.  
i. t. a. q; i. p. e. c. a. u. s. e. s. e. p. t. e. m. P. r. i.  
m. a. s. i. p. a. t. e. r. f. i. l. i. u. m. a. c. c. u. s. a. u. i. t.  
d. e. c. r. i. m. i. n. e. e. x. c. e. p. t. o. q. u. a. m. d. e.  
c. r. i. m. i. n. e. l. e. s. e. m. a. i. e. s. t. a. t. i. s. S. e. c.  
u. n. d. a. s. i. p. a. t. e. r. u. i. t. e. f. i. l. i. p. e. r. u. e. n. e. n. i.  
u. l. a. l. i. o. m. o. i. n. s. i. d. i. a. t. u. s. ē. T. e. r.  
c. i. a. s. i. p. a. t. e. r. u. i. t. o. r. i. u. l. c. a. r. b. i. n. e.  
f. i. l. i. i. s. e. i. m. i. s. c. u. e. n. t. Q. u. i. n. t. a.  
s. i. p. a. t. e. r. p. r. o. h. i. b. u. i. t. f. i. l. i. u. m. t. e. s. t. a. r. i.  
d. e. h. u. s. i. n. q. u. i. b; t. e. s. t. a. r. i. p. o. t. a. t.  
Q. u. i. n. t. a. s. i. p. a. t. e. r. n. o. e. g. i. t. a. r. a. s.  
f. i. l. i. i. f. u. r. o. s. i. f. a. c. i. e. n. t. o. s. i. b. i. m. e.  
o. r. i. e. t. a. l. i. t. e. r. s. u. b. u. e. i. e. n. t. o. s.



**S**exta si pater filium a facie  
nis captum non redemerit.  
quia tunc si filius ul' in sanag  
nozum captiuitate moritur  
bona filii de quibus testam pte  
iat debent ee ecclie: ut dan p  
redempto captiuorum. Sed  
si filius redit: recte pot' pater  
exheredare. **S**eptima si pater ebi  
ticus & filius orthodoxus. **Q**ue  
ritur nota: quod ad exhereditiois  
exp'm debet q' no'iam: aliter  
non tenet exhereditatio.

**Nonum caplm de ordine  
iudiciorum. Rubrica:**

Sanccentibz huius opem  
iuxta mee cognitionis ex  
e modulu. Septe deccabz  
uno de ultimis uolunt  
abz capitlie explicitis  
duabz uicibz ex pncipali  
bz partibz notine. Restat  
nunc altis eadem pte tra  
te iudicioru atqz cursar  
ordine. in hoc bñ ubi no  
no capitulo suo infem. **Alex**  
qm in iudicij pnam cui  
liboz necia e ut plam i for  
ma libelli editio actionis. Et  
hoc uicibz accoem edere ac li  
bellu for mare ad iuris ptoz  
7 ad uocatoz offm sime spec  
tat. eo qd e de iuris intenois  
medulla 7 rōi cāe pncipale  
pnti sumamtu sup qd pex  
sus subsequens ostendit 7 fi  
matu. **Idcirco** quia psupōis  
in altius mēsem poie manū.  
formatōibz libelloz 7 editōibz  
actioni omisiss ut pote hys  
q ad iuris ptoz potius quā  
ad tabellionū offm spectare  
nosant. ac ea que ad nos spec  
tare nosant. sate uicibz qñ  
sarbunt acti enum 7 istius  
capitli noni pncipa in tentio  
dingat 7 pexsue. **Est** ig ete  
capitli ordo talis. In tres enī  
pres diuidit pncipales. pma  
quani ponit 7 si nō oīns q  
m 7 p uiles nōs 7 mouile quibz  
aliq de iudiciorū natī ordine

et cognitōe tractat. In scda qñ  
plificatur qñ singla iudiciorū  
ei ciuiliū quā criminaliū a ta  
bellionibz in accū 7 excoū redu  
cantur. vltio subifemnt eple q  
tam q de fco sepe solent occire.  
in aliquibz officijs curiam.  
Quay lūcū cursū 7 fornam  
no ardet tabellio illis deputat  
officij ignorare. **Diffinitio**  
**equinoctie 7 diuisione iudiciorū.**

**I**udiciū p ut pntis opis sup  
ponit in teno e accus legit  
tū psonā. s. actoris 7 rei  
7 iudicis. vñd hoc mo dī iu  
diciū. iustitia sine oromato  
eie mī actorē 7 rei. **Tres** ei  
7 dūctas ut iudiciū intēat  
necē est intēuere psonas. Ac  
torē uicibz qui agat 7 petat. Re  
um a quo petatur 7 iudicē qui  
intē cas cognoscat 7 diffinitat q  
sticōm. iteo dūctas quā nliā  
exas suo raltius officio fungi  
debet. vñd nec iudicē ee pot ac  
torē et reus. nec eōiso. Quia  
nō s ius dīō pñ. nec in cau  
sa sua iudicē ee sine desinit oīō  
iudiciū. si iudex actoris. ut rei  
loco successit. **Ac**apit autē  
hoc nom iudiciū aliis uari  
is significatōibz. quā iudiciū  
si aliqn sumit p fornam eū.  
Aliqn p rōi ratione a mī iudex  
in pubibz nō e a iudiciū to e  
dūctio. Aliqn p uia uolūta  
a testatoris. qñ p snia iudicis.  
qñ p actione. vñd iudiciū  
familie rōi dō a actio. **Ue**